

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการศึกษาถึงความเป็นไปได้และโมเดลที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน เป็นการศึกษาเอกสารและข้อถกเถียงเชิงทฤษฎี มโนทัศน์ความสมดุลประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนมโนทัศน์ความยั่งยืนประกอบด้วยมิติด้านการพึ่งตนเอง การสร้างภูมิคุ้มกัน และการปรับตัว/ฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาพบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความสมดุลและยั่งยืน โดยจะต้องนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และบูรณาการในกระบวนการดำเนินงาน ภายใต้เงื่อนไขที่สมาชิกร่วมมือกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การพัฒนาที่ยั่งยืน

^๑ ศาสตราจารย์ประจำคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ E-mail: somsak.0610@gmail.com

วันที่รับบทความ: 1 กันยายน 2563 วันที่แก้ไขบทความ: 25 กันยายน 2563 และวันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2563

Community-based Tourism, Sufficiency Economy Philosophy and Sustainable Development

Somsak Sammukkeetham^a

Abstract

The purpose of this article is to study the viability and the appropriate model for balance and sustainable development of community-based tourism (CBT). The methods of documentary research and theoretical debates were used for the study. The concept of balance is comprised of economic, social and environmental dimensions, and the concept of sustainability consists of self-reliance, immunity and resilience. In order that the balance and sustainable development of CBT is feasible, it is necessary for the application and integration of sufficiency economy philosophy (SEP) into the operation process under conditions of community members' cooperation and shared benefits.

Keywords: Community-based Tourism, Sufficiency Economy Philosophy, Sustainable Development

---

^a Professor, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration,
Email: somsak.0610@gmail.com

Received: 1 September 2020, *Revised:* 25 September 2020, *Accepted:* 30 September 2020

บทนำ

ในช่วง 5-6 ทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวมีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน (Rui, 2018) การท่องเที่ยวกระแสหลักที่เรียกกันทั่วไปว่า “mass tourism” ซึ่งเน้นขายความบันเทิงเพื่อเพิ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ๆ ได้ก่อให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวอยู่ในเมืองท่องเที่ยวขนาดใหญ่ และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Satarat, 2010: 2)

ปัญหาดังกล่าวได้เอื้ออำนวยให้เกิด “การท่องเที่ยวทางเลือก” ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1990 ได้เกิดกระแส “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (community-based tourism – CBT)¹ ซึ่งได้รับความนิยมจากทั่วโลก โดยส่งเสริมให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวเองเพื่อทำให้คนท้องถิ่นมีงานทำและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น รวมทั้งยังส่งผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย CBT เกิดขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 (Samukkethum, et al., 2007; Satarat, 2010) ในปี 2543-2544 มีโฮมสเตย์เกิดขึ้นหลายแห่ง ซึ่งเปิดให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนและธรรมชาติ โดยทั่วไป CBT มักดำเนินการในหมู่บ้านชาวประมง ชุมชนริมคลอง ชุมชนชาวสวน ชุมชนชาติพันธุ์ หมู่บ้านติดเชิงเขา และตลาดโบราณ เป็นต้น จากข้อมูลที่มีอยู่ พบว่าปี 2553 ทั่วประเทศมี CBT ทั้งสิ้น 299 แห่ง ตั้งอยู่ในภาคเหนือ 143 แห่ง ภาคใต้ 79 แห่ง ภาคกลาง 48 แห่ง และภาคอีสาน 29 แห่ง (Satarat, 2010: 6) นอกจากนี้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้ดำเนินโครงการ “ธ.ก.ส. นำเที่ยวทั่วไทย ตามรอยเท้าพ่อ” ขึ้นในปี 2557 เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบสำหรับจัดทำ CBT ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยปีแรกมีชุมชนเข้าร่วมโครงการ 27 แห่ง เพิ่มเป็น 77 แห่งในปี 2559 (Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives, 2014)

การส่งเสริม CBT เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล แต่ปัญหาก็คือ “จะสามารถพัฒนา CBT ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนได้อย่างไร” บทความนี้จะพยายามที่จะตอบคำถามดังกล่าว โดยทำการศึกษาผ่านการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี (theoretical analysis) ซึ่งเน้นการวิเคราะห์และสกัดออกมาเป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพื่อให้คำตอบต่อปริศนาที่วางไว้ข้างต้น

¹ นักวิชาการหลายท่าน (Giampiccoli & Kalis, 2012: 105 – 106; Giampiccoli & Nauright, 2010: 53; Lopez-Gunzman, Borges & Castillo-Canalego, 2011: 37; ASEAN Secretariat, 2016: 1-2; WWF International, 2001: 2; Burgos & Mertens, 2017; Goodwin & Santilli, 2009: 12) ได้ให้ความหมายของ CBT คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้: 1) CBT มีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่น 2) การดำเนินงานที่เน้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม 3) เป็นเจ้าของและจัดการโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส 4) การกระจายผลประโยชน์ภายในชุมชนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม และมีการนำรายได้บางส่วนไปใช้ในการพัฒนาสังคม 5) เสริมสร้างจิตสำนึกแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น การเสียสละเพื่อส่วนร่วม เคารพในความแตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

เนื้อหา

ปัญหาการพัฒนา CBT ที่ขาดความสมดุล

ในประเทศไทย การพัฒนา CBT เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา โดยมีหน่วยงานหลายแห่งที่เข้าไปส่งเสริมชาวบ้านให้จัดทำ CBT ขึ้น จนกระทั่งหลายชุมชนมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นที่สนใจของสื่อมวลชน และหน่วยงานของรัฐก็เข้าไปให้การส่งเสริมกันเป็นจำนวนมาก อันส่งผลให้ CBT บางแห่งตกเป็นข่าวทางโทรทัศน์จนกลายเป็นจุดดึงดูดใจ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ CBT บางแห่งเปลี่ยนไปเป็น “การท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ” (Mass Tourism) ไปโดยปริยาย มีการสร้างรีสอร์ทเพิ่มขึ้น ขยายร้านอาหาร รวมทั้งทุนภายนอกเข้าไปสร้างรีสอร์ทขนาดใหญ่ สร้างคาราโอเกะ ร้านเหล้า ฯลฯ ผลที่ตามมาก็คือ ที่ดินมีราคาสูงลิ่วจนกลายเป็นแรงดึงดูดให้ชาวบ้านหลายคนขายที่ดินของตน

ตัวอย่างของ CBT ที่เติบโตอย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบได้แก่ บ้านแม่คำปอง สวนผึ้ง ตลาดน้ำอัมพวา วังน้ำเขียว คีรีวง และหลาย ๆ ชุมชนในแม่ฮ่องสอน ชุมชนเหล่านี้ต่างประสบปัญหาเนื่องจากนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการกันอย่างแน่นหนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาล (อาทิ วันปีใหม่ สงกรานต์) อันก่อให้เกิดปัญหาการติดบนถนนทางเข้าหมู่บ้านยาวถึง 5 กิโลเมตร การตีฆ้องร้องเพลงเสียงดัง ขยะล้นชุมชน ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอ ไม่มีที่จอดรถ ร้านอาหารแน่นจนไม่มีที่นั่ง เกิดมลภาวะทางน้ำและทางอากาศ ห้องส้วมไม่เพียงพอ ร้านอาหารหลายแห่งเปิดเพลงเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด ฯลฯ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลที่ติดตามมาก็คือ เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อย่างซับซ้อน

ตัวอย่างของตลาดน้ำอัมพวา (Samukkethum, et al., 2007; Siriphacharongkul, 2014) ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี 2547 แต่เติบโตอย่างรวดเร็วจนเกิดผลกระทบเชิงลบและนำไปสู่ความขัดแย้งภายในท้องถิ่นอย่างยืดเยื้อ คือ 1) ความขัดแย้งในแนวทางการพัฒนา ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว (รีสอร์ท คนขับเรือ ร้านค้า ร้านอาหาร ฯลฯ) ซึ่งต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ กับกลุ่มอนุรักษ์ (ชาวบ้านริมคลอง นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวบางส่วน) ที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตชุมชนและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ 2) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเรือหางยาว (ขับเรือนำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย) กับชาวบ้านริมคลองที่ได้รับความเดือดร้อนจากเรือที่วิ่งเร็ว ส่งเสียงดัง และคลื่นจากเรือก่อกวนริมคลอง จนชาวบ้านต้องประท้วงด้วยการตัดต้นลำพู 3) ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการก่อสร้างโรงแรมห้าดาวในตลาดน้ำอัมพวาของนายชูชัย ชัยฤทธิเลิศ ส่งผลให้มีการรื้อถอนเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิม 12 ห้อง นำไปสู่การเดินทางขบวนประท้วงของชาวบ้านหลายร้อยคน เพื่อเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะช้าง จังหวัดตราด เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ผลการวิจัยของพิศุจน์ รัตนวนงศ์ (Rathanawong, 2009) พบว่าการพัฒนาเกาะช้างด้วยความเร่งรีบส่งผลให้ชาวบ้านในท้องถิ่นขาดการมีส่วนร่วม แต่กลับได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างมากเนื่องจากชาวบ้านปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน และขาดการวางผังเมือง ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ผู้ได้รับประโยชน์ คือ นักลงทุนจากภายนอกเท่านั้น

ไม่เพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้น CBT ในต่างประเทศก็ประสบปัญหาการเติบโตอย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดปัญหาเป็นจำนวนมากเช่นกัน (Giampiccoli & Nauright, 2010; Giampiccoli & Saayman, 2016; Giampiccoli, Saayman & Jugmohan, 1916; Hall, 1994; Goodwin & Santilli, 2017; Wyllie, 1998) กล่าวได้ว่า แนวคิด CBT ประสบปัญหาในภาคปฏิบัติเมื่อผู้ประกอบการ CBT ให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับโยนต้นทุนที่เป็นผลกระทบเชิงลบไปให้ชุมชนเป็นผู้แบกรับภาระแทน (negative externalities or spillover cost) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องหันมาทบทวนเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ “ความยั่งยืน” กันอย่างจริงจัง

แนวคิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development – SD) เริ่มได้รับความสนใจนับจากทศวรรษ 1960s เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม จนถึงทศวรรษ 1980s แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิพากษ์ระบบทุนนิยมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวจนกระทั่งส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ในปี 1980 the International Union for the Conservation of Nature ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์โลก โดยมีการใช้คำว่า “SD” เป็นครั้งแรก และในอีกสองปีต่อมา องค์การสหประชาชาติได้นำเสนอหลักการ 5 ข้อในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่แนวคิดที่ว่าด้วย SD ได้รับความสนใจอย่างจริงจังภายหลังจากการเผยแพร่ “Brundtland Report” ที่เสนอต่อองค์การสหประชาชาติในปี 1987 โดยมีกรนิยาม SD ไว้ดังนี้ “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหน้าที่จะบรรลุถึงความต้องการและความปรารถนาของพวกเขาเอง”

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการจำนวนมากมองว่า “การเติบโตอย่างยั่งยืน” เป็นคำที่ขัดแย้งในตัวเอง เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจเข้ากันไม่ได้กับการรักษาสิ่งแวดล้อม อันตรงข้ามกับ Brundtland Report ที่มีได้มองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจกับสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน ในทางตรงข้ามกลับมองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญของการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี พร้อมกับเสนอโมโน

ทัศน์เชิงบูรณาการที่มีเป้าหมายในการรักษาความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยกันและกัน (Steurer; Langer; Konrad & Martinuzzi, 2005: 264) จนถึงปี 2000 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมและประกาศ “Millennium Development Goals – MDG” ประกอบด้วย 8 เป้าหมาย² และต่อมาในการประชุมสมัชชาสามัญครั้งที่ 70 ปี 2015 องค์การสหประชาชาติได้มีการรับรองเอกสารที่เรียกว่า “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development” สำหรับเป็นเป้าหมายในการพัฒนาโลกสู่ความยั่งยืนภายใน 15 ปีข้างหน้า (2016-2030) ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย³

กล่าวในภาพรวม SD เป็นมโนทัศน์ที่นักวิชาการมีความเห็นขัดแย้งกัน ซึ่งสามารถจำแนก SD ออกเป็น 3 แนวทาง (Steurer; Langer; Konrad & Martinuzzi, 2005: 269) คือ หนึ่ง แนวคิดความยั่งยืนอย่างเข้ม (strong sustainability) ที่ให้ความสำคัญกับ “ทุนทางธรรมชาติ” (natural capital – อาทิ ป่าไม้ สัตว์ป่า แม่น้ำ ภูเขา ทะเล มหาสมุทร เป็นต้น) แนวคิดนี้ตั้งคำถามกับการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอันจะก่อให้เกิดการทำลายทุนทางธรรมชาติที่ไม่สามารถฟื้นตัวกลับมาเหมือนเดิมได้อีก

สอง แนวคิดความยั่งยืนอย่างอ่อน (weak sustainability) ซึ่งยอมรับว่าการพัฒนาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ก็เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถในการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์สำหรับใช้ในการผลิตทดแทนทุนธรรมชาติที่ถูกทำลายได้ในที่สุด แนวคิดนี้เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่าจะสามารถควบคุมธรรมชาติได้ ดังนั้นพวกเขาจึงสามารถดัดแปลงธรรมชาติเพื่อรับใช้มนุษย์ได้ตามความปรารถนา แนวคิดที่สองจึงสนับสนุนการพัฒนาที่เน้นประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

สาม แนวคิดความยั่งยืนที่สมดุล (balanced sustainability) เป็นแนวคิดที่อยู่ตรงกลางและทำหน้าที่เชื่อมแนวคิดที่สุดโต่งทั้งสอง แนวคิดนี้เน้นรูปธรรมที่ใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีได้มองทุนธรรมชาติแบบรวมๆ แต่แยกแยะทุนธรรมชาติออกเป็นประเภทพื้นตัวไม่ได้ พื้นตัวซ้ำ และพื้นตัวได้เร็ว คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการมุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจด้านเดียวจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่เห็นด้วยที่จะหันมาเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยปฏิเสธการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพราะการพัฒนาจะส่งผลให้มนุษย์มี

² ได้แก่ 1) ขจัดความยากจนและหิวโหย 2) การศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน 3) ความเสมอภาคทางเพศ 4) ลดการตายของเด็ก 5) สุขภาพของมารดา 6) ขจัดโรคติดต่อร้ายแรง 7) การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และ 8) ความร่วมมือระหว่างภาคีเพื่อการพัฒนาโลก (Prammer & Martinuzzi, 2013)

³ ได้แก่ 1) ยุติความยากจน 2) ขจัดความหิวโหย 3) สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 4) การศึกษาที่มีคุณภาพและทุกคนเข้าถึงได้ 5) ความเสมอภาคทางเพศ 6) น้ำสะอาดและการอนามัย 7) พลังงานที่สะอาดและเข้าถึงได้ 8) เศรษฐกิจเติบโตและมีงานทำ 9) โครงสร้างพื้นฐาน อุตสาหกรรม และนวัตกรรม 10) ลดความเหลื่อมล้ำ 11) ชุมชนและเมืองที่ยั่งยืน 12) การผลิตและบริโภคที่รับผิดชอบ 13) การจัดการให้มีผลกระทบต่อภูมิอากาศ 14) ชีวิตใต้น้ำ 15) ชีวิตบนบก 16) สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง และ 17) ร่วมเป็นภาคีในการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายร่วมกัน (United Nations Thailand, 2015)

ศักยภาพเพิ่มสูงขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องสร้างความสมดุลในการพัฒนาขึ้น โดยให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับทุนธรรมชาติที่พื้นตัวไม่ได้ พื้นตัวได้ซ้ำ และมีผลกระทบสูง

ปัจจุบันแนวคิดที่สามได้รับการยอมรับอย่างสูง เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีผลงานวิจัยให้การสนับสนุนจำนวนมาก รวมทั้งยังมุ่งเน้นศึกษาในระดับจุลภาคมากขึ้น จนนำไปสู่ข้อเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้าน หรือเรียกว่า “3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน” (three core pillars of SD) อันได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ Reinhard Steurer และคณะ (Steurer; Langer; Konrad & Martinuzzi, 2005: 272) ได้เสนอเสาหลักที่ 4 คือ “second-order requirements” เพื่อทำให้ SD มีความเป็นไปได้ คือ 4.1) การมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ (participation and transparency) เพื่อก่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจและการตรวจสอบมิให้ส่งผลกระทบต่อสังคม 4.2) การไตร่ตรองสะท้อนกลับ (reflectivity) หมายถึงกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการกำกับดูแลและประเมินผลที่ก่อให้เกิดการสะท้อนกลับ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง/ไม่รู้จบ 4.3) การบูรณาการ (integration) เพื่อเสริมสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง และ 4.4) การรักษาความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นปัจจุบันกับรุ่นอนาคต (intergenerational equity) หมายถึง การส่งเสริมให้คนรุ่นปัจจุบันมีจิตสำนึกและอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยไม่นำทุนธรรมชาติมาใช้เพื่อความสะดวกสบายมากเกินไป แต่จะต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ถูกทำลาย หรือใช้ประโยชน์ด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

ตัวแบบการพัฒนา CBT ที่ยั่งยืน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนา CBT ที่เน้นเติบโตด้านเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวจนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อชุมชน อันทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องทบทวนถึงการพัฒนา CBT ที่มีความยั่งยืนกันอย่างจริงจัง ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า ความยั่งยืนของ CBT จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy philosophy – SEP) มาประยุกต์ใช้อย่างถูกต้องและรอบคอบ (Satarat, 2010: 312 – 318) ดังจะได้นำเสนอรายละเอียดตามลำดับในส่วนนี้

แนวคิด SEP ประกอบด้วย 3 ห่วง (พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน) และ 2 เงื่อนไข (ความรู้ และคุณธรรม) การนำ SEP มาประยุกต์ใช้กับ CBT จะก่อให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจาก SEP ชี้แนะให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวมี “ความพอประมาณ” ไม่เร่งรีบให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วเกินไป เพราะจะทำให้ชาวบ้านปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน อันจะส่งผลให้ชาวบ้านตกเป็นเหยื่อของการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ การเร่งเติบโตที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ต่างเป็นการทำลายภูมิคุ้มกันของชุมชนที่เกิดขึ้นโดยไม่คำนึงถึงความสมเหตุสมผลอย่างจริงจัง

แท้จริงแล้ว SEP มิได้ปฏิเสธการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่มองว่าการเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไปจะเหมาะสมกว่าเนื่องจากชาวบ้านจะได้มีโอกาสเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลให้พวกเขาสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน ซึ่งจะเป็นผลบวกต่อพวกเขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการจัดการที่สมเหตุสมผล ในขณะที่การยึดมั่นในหลัก “คุณธรรม” ผ่านการอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและการแบ่งปัน การเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่ผลึกภาระต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมไปให้ชุมชนรับผิดชอบ รวมทั้งเงื่อนไข “ความรู้” ในการบริหารจัดการ CBT อย่างยั่งยืน จะทำให้ชาวบ้านดำเนินการ CBT ด้วยความมั่นใจและไม่ผิดพลาด

ตารางที่ 1: การพัฒนา CBT ตามแนวทาง SEP

SEP	แนวทางการดำเนินงานของ CBT
พอประมาณ	<ol style="list-style-type: none"> จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และควบคุมมิให้ CBT ขยายตัวเร็วเกินไป ชักจูงชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการทำ CBT เพื่อรับประโยชน์ร่วมกัน ใช้วัตถุดิบ (เช่น อาหาร) และแรงงานในท้องถิ่นก่อน ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลัก SEP จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นประโยชน์ระยะยาว มากกว่าประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้น การหนุนเสริมและแบ่งปันประโยชน์ต่อกันในทุกๆ ท่วงโซ่มูลค่า
มีเหตุมีผล	<ol style="list-style-type: none"> ศึกษาความเป็นไปได้และผลกระทบอย่างรอบคอบ เพื่อวางแผนพัฒนา CBT การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม เพื่อการตัดสินใจอย่างรอบคอบ
มีภูมิคุ้มกัน	<ol style="list-style-type: none"> คณะกรรมการฯ มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้ จัดการความเสี่ยง และไม่กู้เงินจำนวนมากเพื่อนำมาขายธุรกิจ ร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและช่วยเหลือระหว่างกัน กำกับติดตามผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ใช้เอเยนต์ทัวร์จากภายนอกหลายๆ แหล่ง และเน้นพึ่งตัวเองด้านการตลาดให้มากขึ้น
ความรู้	<ol style="list-style-type: none"> เสริมสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้
คุณธรรม	<ol style="list-style-type: none"> คณะกรรมการมีคุณธรรม เสียสละ ขยันขันแข็ง และเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก ส่งเสริมทุนทางสังคม เพื่อก่อให้เกิดความไว้วางใจ และร่วมมือต่อกัน นำผลกำไรบางส่วนมาใช้ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกของชุมชน

หมายเหตุ: ปรับปรุงจาก Samukkethum, S. (2018: 78)

สำหรับการเชื่อมโยง SEP เข้ากับ SD นั้น Gayle C. Avery, Harald Bergsteiner, ปรียานุช ธรรมปิยา และ สุขสรรรค์ กันตะบุตร (Avery & Bergsteiner, 2016: 235-247; Bergsteiner & Dharmapiya, 2016: 32-52; Kantabutra, 2016: 216-232) ได้ร่วมกันพัฒนาแนวคิดดังกล่าวได้อย่างน่าสนใจ โดย Bergsteiner และปรียานุช (2016: 40) มองว่า “3 ท่วง” มีสถานะเป็น “ความคิดว่าด้วยความพอเพียง” (sufficiency

thinking) ซึ่งมีความเป็นนามธรรมระดับสูง ดังนั้นในการนำไปปฏิบัติจะต้องแปลงให้เป็นรูปธรรมเสียก่อน เพื่อให้ “3 ห่วง” มีสถานะเป็น “การกระทำ” (actions) ซึ่งก็คือ ภาคปฏิบัติของการจัดการธุรกิจตามหลัก SEP ซึ่งก็คือ “การนำแบบผึ้ง” (honeybee) อันตรงข้ามกับการนำแบบตั๊กแตน หรือ “การนำแบบตั๊กแตน” (locust) ที่ส่งผลให้องค์กรขาดความยั่งยืน (Avery & Bergsteiner, 2016: 239-40)

การนำแบบผึ้ง หมายถึงองค์การธุรกิจที่บริหารงานตามหลัก SEP อันจะนำไปสู่ผลผลิต (output) ที่พึงปรารถนา ซึ่งก็คือ การพัฒนาองค์การที่มีความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากผู้นำแบบผึ้งจะไม่เน้นตักตวงผลกำไรระยะสั้นเป็นสำคัญ แต่จะให้ความสำคัญกับเสถียรภาพขององค์การและการได้รับประโยชน์ในระยะยาว ให้ความสำคัญกับการแบ่งปันผลประโยชน์และดูแลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกๆ กลุ่ม (พนักงาน ซัพพลายเออร์ ลูกค้า ชุมชน รัฐบาลท้องถิ่น ฯลฯ) ไม่เน้นขยายกิจการอย่างรวดเร็วเกินไปเพราะจะก่อให้เกิดความเสี่ยง ไม่ใช่เงินกู้จำนวนมากในการลงทุนเพิ่ม มีการวางแผนการดำเนินงานที่ละเอียดรอบคอบ ทั้งแผนด้านการผลิต การตลาด การเงิน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการลงทุนเพิ่ม โดยองค์การสนับสนุนวัฒนธรรมองค์การที่เน้นคุณธรรม การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นสำคัญ

อันตรงข้ามกับการนำแบบตั๊กแตน ซึ่งเน้นกอบโกยกำไรสูงสุดและการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเกินไป โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และไม่สนใจว่าการเร่งรัดการเติบโตนั้นจะส่งผลให้เกิดทำลายความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ หรือไม่ ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการนำแบบตั๊กแตนก็คือ เกิดการพัฒนาที่ขาดความสมดุล (เน้นด้านเศรษฐกิจมากเกินไป) โดยนายทุนหรือผู้ถือหุ้นได้ประโยชน์จากการพัฒนาอย่างมหาศาล แต่นำไปสู่ปัญหาการกดค่าจ้าง ซ้ำอวดถูดิบในราคาต่ำ การปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ และความขัดแย้งกับชุมชน ดังนั้น จึงสามารถกล่าวอย่างไม่เกินเลยได้ว่า การนำแบบตั๊กแตนจะนำไปสู่ผลผลิตที่ขาดความสมดุล (ละเลยมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม) ซึ่งในระยะยาวจะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนขององค์การ และไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมใหญ่

การพัฒนาที่สมดุลจึงเป็น “ผลผลิต” (output) ของการจัดการตามหลัก SEP โดยผ่านภาคปฏิบัติของการนำแบบผึ้ง ซึ่งนอกจากก่อให้เกิดผลผลิตตามที่กล่าวมาแล้ว ยังก่อให้เกิดผลลัพธ์ (outcome) ที่สำคัญ คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (SD) อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่พึงปรารถนา อย่างไรก็ตาม ควรจะต้องเน้นย้ำว่า SD เป็นมโนทัศน์ของการพัฒนาสังคมมหภาค (ความยั่งยืนของสังคมใหญ่) ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่องค์การธุรกิจเพียงแห่งเดียวที่นำหลัก SEP ไปใช้ในการบริหาร แล้วจะส่งผลให้สังคมใหญ่เกิดความยั่งยืนภายในเวลาข้ามคืน ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจที่สับสนจึงจำเป็นต้องลดทอน SD ไปสู่ “ความยั่งยืนขององค์การ” (corporate sustainability – อ้างจาก Steurer; Langer; Konrad & Martinuzzi, 2005: 272-275) กล่าวอย่างไม่เกินเลยได้ว่า “องค์การธุรกิจที่นำ SEP ไปใช้ในการบริหาร

จะก่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์กร” อันเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ไม่เพียงพอของ SD ในสังคมใหญ่ เนื่องจากความยั่งยืนของสังคมใหญ่เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ องค์กรธุรกิจจำนวนมากมาฆาตรา่วมมือกัน รวมทั้งประสานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง (ภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม) จึงจะสามารถขับเคลื่อนให้เกิด SD ของสังคมใหญ่ได้อย่างแท้จริง

กล่าวอย่างไม่เกินเลยได้ว่า การนำ SEP ไปใช้ในการจัดการ CBT นั้น สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความยั่งยืนได้ในระดับครัวเรือนและชุมชนเท่านั้น แต่ยังไม่อาจเชื่อมโยงไปสู่ความยั่งยืนของสังคมใหญ่ได้ Bergsteiner & Dharmapiya (2016: 43-45) เสนอว่า ความยั่งยืนขององค์กรธุรกิจประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

ประการแรก การพึ่งตัวเอง (self-reliance) เนื่องจากการพึ่งพิงภายนอกมากเกินไปจะทำให้องค์กรตกอยู่ในภาวะเสี่ยง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้องค์กรต้องพยายามพึ่งตัวเองให้มากที่สุด เช่น ไม่กู้เงินมาลงทุนมากเกินไป ลดการพึ่งพิงเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีราคาแพง โดยหันมาใช้นโยบายพัฒนาระบบที่เอื้ออำนวยให้พนักงานได้ใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้วในการพัฒนานวัตกรรมจากภายในขององค์กร รวมทั้งการหันมาสนับสนุนวัตถุดิบที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ใช้แรงงานในท้องถิ่น และการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในเครือข่าย เป็นต้น

ประการที่สอง การปรับตัวและฟื้นตัวได้รวดเร็ว (resilience) องค์กรที่มีความสามารถในการฟื้นตัวได้เร็วดังกล่าว จะมีความพร้อมที่จะเผชิญกับสภาวะวิกฤติ และสามารถเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสพร้อมๆ กับหาทางออกจากวิกฤติได้อย่างรวดเร็ว อาทิ การมีเครือข่ายที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ ระบบข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร ไว้วางใจต่อผู้บริหาร มีแนวโน้มที่พนักงานจะให้ความร่วมมือและทุ่มเทการทำงานเพื่อเอาชนะวิกฤติได้ในไม่ช้า เสริมสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีมที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยไม่ยึดติดกับกฎระเบียบและสายการบังคับบัญชาอย่างเข้มงวดเกินไป

ประการสุดท้าย การมีภูมิคุ้มกัน (immunity)⁴ อันทำให้องค์กรไม่ตกอยู่ในสภาวะวิกฤติได้อย่างง่าย ๆ อาทิ ในการขยายกิจการที่ใช้เงินทุนสูงจะต้องมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ (feasibility study) การศึกษาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (social and environmental impact assessments) มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จัดทำกฎระเบียบที่สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตาม เสริมสร้างทุนทางสังคม ฯลฯ

⁴ นักคิดกลุ่มนี้มองว่า “3 ห่วง” ถูกแปลงให้มีสถานะเป็น “การกระทำ” (actions) แต่คำว่า “การมีภูมิคุ้มกัน” เป็นผลลัพธ์ของการกระทำ (outcome) มากกว่า ดังนั้นจึงเสนอให้ใช้คำว่า “ความระมัดระวัง” (prudence) แทน “การมีภูมิคุ้มกันตนเอง” (self-immunity) เนื่องจาก “ความระมัดระวัง” เป็นการกระทำ ซึ่งจะส่งผลคือ “การมีภูมิคุ้มกัน” กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ “หากเรามีการกระทำที่ระมัดระวัง ก็จะส่งผลให้เกิดภูมิคุ้มกัน” โดย “ภูมิคุ้มกัน” เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความยั่งยืน เมื่อเป็นเช่นนี้ แนวคิด “3 ห่วง” จึงเป็น “พอประมาณ มีเหตุผล และระมัดระวัง” ซึ่งการยึดมั่นและปฏิบัติตามหลัก 3 ห่วง จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ 3 ประการคือ “มีภูมิคุ้มกัน” (immunity) “พึ่งตนเองได้” (self-reliance) “ฟื้นตัวเร็ว” (resilience) (โปรดดูรายละเอียดใน Bergsteiner & Dharmapiya, 2016: 40-45)

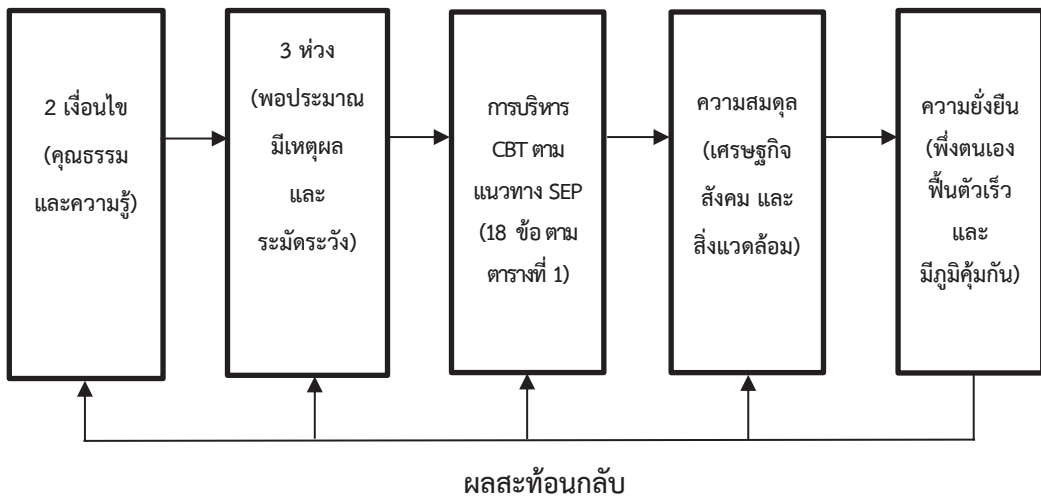
ตารางที่ 2: การประยุกต์ใช้ SEP ในการจัดการ CBT กับผลผลิตที่สมดุล และผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

ภาคปฏิบัติของการบริหารจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP	ความสมดุล	ความยั่งยืน
1. ใช้วัตถุดิบ (เช่น อาหาร) และแรงงานในท้องถิ่นก่อน	EC, SO	มิติการพึ่ง
2. พึ่งพิงเอเยนต์ทัวร์จากภายนอกหลายๆ แหล่ง และเน้นพึ่งตัวเองด้วย	EC	ตัวเอง
3. ชักจูงชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการทำ CBT เพื่อรับประโยชน์ร่วมกัน	EC, SO	
4. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลัก SEP จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน	EC, SO, EN	
5. จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และควบคุมมิให้ CBT เติบโตเร็วเกินไป	SO, EN	มิติการมี
6. เสริมสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้	EC, SO, EN	ภูมิคุ้มกัน
7. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น	SO, EN	
8. ศึกษาความเป็นไปได้และผลกระทบอย่างรอบคอบ เพื่อวางแผนพัฒนา	EC, SO, EN	
9. จัดการความเสี่ยง และไม่กู้เงินจำนวนมากเพื่อนำมาขยายธุรกิจ	EC	
10. การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม เพื่อการตัดสินใจอย่างรอบคอบ	EC, SO, EN	
11. คณะกรรมการฯ มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้	EC, SO, EN	
12. กำกับติดตามผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด	SO, EN	
13. คณะกรรมการมีคุณธรรม เสียสละ ซื่อสัตย์ และเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก	EC, SO, EN	มิติการฟื้นตัว
14. ส่งเสริมทุนทางสังคม เพื่อก่อให้เกิดความไว้วางใจ และร่วมมือต่อกัน	SO	ได้เร็ว
15. นำผลกำไรบางส่วนมาใช้ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกของชุมชน	SO	
16. เน้นประโยชน์ระยะยาว มากกว่าประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้น	SO, EN	
17. การหมุนเสริมและแบ่งปันประโยชน์ต่อกันในทุกๆ ห่วงโซ่มูลค่า	EC, SO	
18. ร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและช่วยเหลือต่อกัน	EC, SO, EN	

หมายเหตุ: ความสมดุล (คอลัมน์ที่ 2) หมายถึง ภาคปฏิบัติของการจัดการ CBT ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาใน 3 มิติ อย่างเหมาะสม คือ 1) เศรษฐกิจ (EC) 2) สังคม (SO) และ 3) สิ่งแวดล้อม (EN)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ในการประยุกต์ใช้ SEP สำหรับการบริหารจัดการ CBT เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เริ่มต้นจากการแปลงแนวคิด SEP (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) ซึ่งมีลักษณะนามธรรมระดับสูง ให้เป็นรูปธรรมที่สามารถทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้โดยง่าย ซึ่งก็คือ การกำหนดภาคปฏิบัติในการบริหารจัดการ CBT ตามแนวคิด SEP (18 ข้อ ในตารางที่ 1) โดยคาดว่า การบริหารจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP จะก่อให้เกิด “ผลผลิต” (output) คือ การพัฒนาที่สมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงไปสู่ “ผลลัพธ์” (outcome) ที่พึงปรารถนา คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนภาพที่ 1: โมเดลการจัดการ CBT ตามแนวทาง SEP ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทสรุป

บทความนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถดำเนินการ CBT เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนได้ ภายใต้เงื่อนไขที่สมาชิกให้ความร่วมมือต่อกัน นำแนวคิด SEP มาประยุกต์ใช้ในการประกอบการ ผ่านการจัดทำกฎระเบียบที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน

การศึกษาครั้งนี้เป็นเพียงแนวความคิด ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะให้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อทดลองนำแนวคิด SEP ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา CBT อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการต่อยอดองค์ความรู้ให้กว้างขวางมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะในการนำทฤษฎีไปใช้ก็คือ “จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาที่มุ่งเน้นคุณภาพชีวิตจะต้องให้ความเชื่อมั่นต่อแนวทาง SEP อย่างจริงจัง เพื่อจะได้นำไปสู่ภาคปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่น” อันจะส่งผลให้ SEP ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงานกิจกรรมของชุมชน การดำเนินชีวิตในแต่ละวันของครัวเรือน การประกอบวิสาหกิจชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน การอนุรักษ์ธรรมชาติ และการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ภายใต้ฐานคติที่ว่า การพัฒนาตามแนวทาง SEP ที่บูรณาการมิติต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนเท่านั้น จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ASEAN Secretariat. (2016). ASEAN Community Based Tourism Standard, Jakarta, The ASEAN Secretariat.
- Avery, G. C. & Bergsteiner, H. (2016). *Practices for Enhancing Resilience and Performance, in Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World*, Avery & Bergsteiner (eds.) (pp. 235-247). Sydney: Allen & Unwin.
- Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives. (2014). Thai Way of Tourism [in Thai]. Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives. Retrieved July 30, 2014 from <www.tourvtthai.com>
- Bergsteiner, H. & Dharmapiya, P. (2016). *The Sufficiency Economy Philosophy Process, in Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World*, Avery & Bergsteiner (eds.) (pp. 32-52). Sydney: Allen & Unwin.
- Burgos, A. & Mertens, F. (2017). Participatory Management of Community-based Tourism: A Network Perspective. *Community Development*, 48(4), 546-565.
- Giampiccoli, A. & Kalis, J. H. (2012). Tourism, Food, and Culture: Community-based Tourism, Local Food, and Community Development in Mpondoland. *Culture Agriculture Food and Environment*, 34(2), 101-123.
- Giampiccoli, A. & Nauright, J. (2010). Problems and Prospects for Community-Based Tourism in the New South Africa: The 2010 FIFA World Cup and Beyond. *African Historical Review*, 42(1).
- Giampiccoli, A. & Saayman, M. (2016). Community-based Tourism: From a Local to a Global Push, *Acta Commercii – Independent Research Journal in the Management Sciences*. 16(1), 1-10, Retrieved From <<http://dx.doi.org/10.4102/ac.v16i1.372>>
- Giampiccoli, A., Saayman, M. & Jugmohan, S. (2016). Are Albergo Diffuso and Community-based Tourism the Answers to Community Development in South Africa?. *Development Southern Africa*, 33(4), 1-14.
- Goodwin, H. & Santilli R. (2017). Community-based Tourism: A Success?, ICRT Occational Paper, Retrieved from <www.haroldgoodwin.info/uploads/CBTaSuccessPubpdf>
- Hall, C. M. (1994). *Tourism and Politics: Policy, Power and Place*, Chicester, UK: John Wiley and Sons.

- Kantabutra, S. (2016). *From Philosophy to Business Practice, in Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World*, Avery & Bergsteiner (eds.) (pp. 216-232). Sydney: Allen & Unwin.
- Lopez-Guzman, T.; Borges, O. & Castillo-Canalejo, A. M. (2011). Community-based Tourism in Cape Verde – A Case Study. *Tourism and Hospitality Management*, 17(1), 35 - 44.
- Prammer, E. & Martinuzzi, A. (2013). The Millennium Development Goals (MDGs) and the Post-2015 Debate, ESDN Case Study No. 13, European Sustainable Development Network.
- Rathanawong, P. (2009). Sustainable Tourism Policy Management of the Administrative Organization for Development of the Sustainable Tourism Special Area: A Case Study of Chang Island and Related Areas, Trad Province [in Thai]. *Journal of Public Administration, Krirk University*. 1(1).
- Rui, Song. (2018). Report on World Tourism Economy Trends (2018), Tourism Research Center, Chinese Academy of Social Science, Berlin. Retrieved August 3, 2018 from <<https://www.usip.org>>
- Samukkethum, S. (2018) *The Application of the Sufficiency Economy Philosophy for the Management of Sustainable Community-based Tourism* [in Thai]. Study Center of Sufficiency Economy Philosophy and Sustainable Development, National Institute of Development Administration.
- Samukkethum, S. et al., (2007). *The Problems of Homestay Management according to Sufficiency Economy Approach: A Case Study of Bangkhonphi District, Samutsongkham Province* [in Thai]. Research Report, Krirk University.
- Satarat, N. (2010). Sustainable management of community-based tourism in Thailand. (Doctoral dissertation). National Institute of Development Administration (NIDA), Bangkok.
- Siriphacharongkul, T. (2014) *New Public Governance of the Cultural Tourism: A Case Study of Amphawa Floating Market* [in Thai]. (Doctoral dissertation). Krirk University, Bangkok.
- Steurer, R.; Langer, M. E.; Konrad, A. & Martinuzzi, A. (2005). Corporations, Stakeholders and Sustainable Development I: A Theoretical Exploration of Business-Society Relations. *Journal of Business Ethics*, 61(3), 263-281.

- United Nations Thailand. (2015). The Global Goals for Sustainable Development. Retrieved May 31, 2018 from <www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>
- WWF International. (2001). Guidelines for Community-based Ecotourism Development, UK: Rufford Foundation.
- Wyllie, R. (1998). Not in Our Backyard: Opposition to Tourism Development in a Hawaiian Community. *Tourism Recreation Research*, 23(1), 55-64.